

Dražen Zetić

SPECTRUM
časopis
studentata
KBF-a

Uvodna razmatranja

*Čovjek od davnina promatra nebo i kao stalna mušterija zvijezda pokušava iz položaja nebeskih tijela odgonetnuti bit i sudbinu bogova i ljudi.*¹

Današnja masovna rasprostranjenost astrologije ujedno je zapanjujuća i zastrašujuća. Astrologija kao uvjetno rečeno *okultna znanost* doživljava svoj procvat i u akademskome svijetu pa tako mnoge zemlje na svojim sveučilištima imaju ponudene i kolegije iz astrologije.² Nastavivši dalje tim naznačenim smjerom, također možemo zapaziti da i u današnjemu vremenu, primjerice u Engleskoj, fakultetske kolegije iz astrologije u svojem obrazovanome programu imaju i mnogobrojna prestižna sveučilišta međunarodna renomea: *Brasenose College* u Oxfordu, *Bath Spa University College*, *Southampton, Kent*, *Benares Hindu* u sjevernoj Indiji, *Cardiff* u Walesu, *Bibliotheca Astrologica* u Francuskoj, *Zaragoza* u Španjolskoj, *Dogus* u Turskoj, *Kepler College* u Sjedinjenim Državama.³

Nastavivši započeti govor o prisutnosti astrologije u današnjici, nadasve je interesantno i saznanje da samo u Sjedinjenim Državama ima negdje oko 15.000 astrologa sa punim radnim vremenom i oko 225.000 zaposlenih na pola radnog vremena. Interesantne su također i brojke da oko 100 milijuna Amerikanaca (30–40 posto), lakovjerno vjeruje u astrologiju i smatra da zvijezde na neki način određuju tijek njihovih života.

Povrh ovih odista zapanjujućih pokazatelja, postoje i oni indikatori koji nas upućuju na vrlo *revne* čitatelje kojekakvih astroloških magazina i kolumna u gotovo svim dnevnim glasilima (npr. *Cosmopolitan*, *Večernji list*, *Jutarnji list*, *Globus*, *Teen...* itd.): *Prije 30 godina horoskope je objavljivalo oko 100 novina, a od 1970. godine horoskope redovito objavljuje 1.200 od 1.750 dnevnih novina.*⁴ Svugdje su se u svijetu počeli osnivati i znanstveni časopisi poput *Culture and Cosmos* (časopis za povijest astrologije i kulturnu astronomiju), *The Dublin Astrologer* (časopis Dublinskog astrološkog centra). Važno je također istaknuti da je i Warburg Institut u Londonu pokrenuo čak i *stipendije Sophia* za astrološka istraživanja.⁵

Nadalje, uz prodor računala i pojavom Interneta, astrologiji (ali i drugim kojekakvim (kvazi)magijskim dosjetkama i trikovima) je omogućeno da uđu na sva mala vrata u svakome obiteljskome domu: samo Yahoo broji njih 1.700 u posljednje vrijeme, dok amazon.com broji 3.155 knjižnih naslova.⁶ Neslućenoj popularnosti koju astrologija trenutno uživa u suvremenom europskom, ali i ostalim društvima, ne nazire se kraja, jer je njezina popularnost stalno u porastu (barem koliko se može vidjeti prema zadnjim javnim anketama). Tome u prilog govori i samo distribuiranje koje se ponajviše i ponajčešće vrši putem javnih mjesta (od npr. prodajnih mjesta dnevnoga tiska: kioska i sl. pa do televizijskih reklama) i svugdje gdje se otvori bilo kakva mogućnost i prilika. To nas sve nedvojbeno dovodi do opravdanog zaključka – da je *predskazivanje budućnosti (...) industrija u procvatu.*⁷

¹ M. ELSER i dr. (ur.), *Religijski leksikon*, Zagreb, 1999, str. 25.

² U prilog tim navedenim činjenicama, možemo podsjetiti da je 1926. osnovano i *Nacionalno astrološko udruženje* (kasnije preimenovano u *Američku federaciju astrologa*), dok je 1948. bio osnovan i *Fakultet astroloških studija*.

³ Usp. B. BOBRICK, *Sudbonosno nebo. Povijest astrologije*, Zagreb, 2007, str. 7.

⁴ W. A. HAVILAND, *Kulturna antropologija*, Zagreb, 2004, str. 368.

⁵ B. BOBRICK, *nav. dj.*, str. 7.

⁶ *Isto*, str. 7.

⁷ *Isto*, str. 156.

1. Predskazivanje budućnosti i utjecaj astrologije u New ageu i politici od polovice dvadesetoga stoljeća

Sasvim je sigurno da je nemoguće govoriti o astrologiji kao pojavi i pra-fenomenu, a da se pri tome ne govori o njezinim današnjim prožimanjima s idejama i svjetonazorima New Agea. Naime, sami počeci rađanja pokreta New Age smještaju se u drugu polovicu 50-tih godina: (...) *pošto je kontra-kultura 1960-ih zamrla početkom 1970-ih, mnogi bivši hipiji našli su se usred duhovne potrage – ona koja, najčešće, odstupa od judeokršćanskih glavnih struja (...) New age je ostupio od tradicije (...) Posljedica je bila promjena značenja tako poznatih okultnih praksi kao što su astrologija i tarot.*⁸ Spominjući ovdje 60-te, neophodno je napomenuti da je također tijekom šezdesetih godina Rand Corporation of America bila (...) *razvila metodu proricanja budućnosti nazvanu DELPHI, kako bi pomogla poslovnim tvrtkama točno predskazati buduće trendove na temelju savjeta stručnjaka. U tome nije bilo ničega okultnog. DELPHI je bilo jednostavno psihološko oruđe (...) Francis Kinsman je 1979. godine kao savjetnik za predskazivanje razvio jednu varijantu metode, koju je nazvao TAROT, kako bi dobio sliku svjetske budućnosti na temelju izjava astrologa, numerologa, vidovnjaka, medija i sl.*⁹

Slijedeći tako 60-te, 70-te, treba svakako ponešto reći i o 80-tima te ovom prilikom samo letimično baciti pogled na zabilježene podatke, koji nam nesumnjivo ukazuju na nadasve zapanjujuće fenomene: da je još kasnih 80-ih godina u Americi 30.000 tisuća ljudi svakoga mjeseca (u prosjeku) konstantno kupovalo *osobne* horoskope koje su izbacivale za tu namjenu programirani ondašnji IBM-ovi kompjutori.¹⁰

Interesantno je također skrenuti pažnju i na neke povijesne anegdote koje je odigrala astrologija na širem društvenom planu, što svojim tzv. proročanskim djelovanjima, što proricanjem gestrateških i političkih ciljeva u svjetskoj, a posebice

u američkoj i britanskoj politici od polovice pedesetih godina prošloga (20. st.) pa sve do danas. Naime, ponajbolji primjeri iracionalnog polaganja povjerenja u astrologiju, i *horoskopolmanije* kao njezina nus-proizvoda, ponajprije možemo vidjeti u samim memoarima bivšeg američkog savjetnika D. Reagana, koji su pri objavljivanju obznanili potresne činjenice da su sve relevantnije odluke koji su Reaganovi donosili za vrijeme svojega predsjedničkoga službovanja ponajprije morale biti odobrene od neke tajnovite astrologinje iz San Francisca koja je navodno *poslovala* isključivo s bogatom klijentelom. Njena uloga je zapravo bila da pri donošenju izuzetno važnih predsjedničkih odluka utvrdi je li konstelacija planeta sklona u tim trenucima takvim potezima.¹¹ Kao astrologinja bivšeg američkoga predsjednika navodi se Joan Quigley koja je prvenstveno imala ulogu da predviđa događaje i da savjetuje klijente kako da poduzmu određene korake pri kretanju u akciju; dok bi drugu skupinu astrologa činili tzv. *kvazi-terapeuti*, koji su imali/imaju ulogu da svoje klijente vode do razumijevanja sebe samih!¹²

Vjerodostojnost memoara Donalda Regana potvrđuje i naš znameniti hrvatski mislitelj Ivan Supek kada u svojoj knjizi *Refleksije o znanosti i politici* piše: *I Reaganova supruga Nancy prizivala je astrološka pretkazanja prije nego će savjetovati predsjednika SAD-a pri kakvoj važnoj državnoj stvari. Čovjek bi se zgranuo, ali mnogo državničkih odluka izašlo je iz takvih besmislica ili hirova.*¹³ Uz bok američkom predsjedniku zasigurno bi se još mogli navesti i francuski predsjednici Charles de Gaulle i François Mitterrand (savjetovao se sa francuskom astrologinjom Elizabeth Teisier) te ruski predsjednik Boris Jeljcin (moskovska Astrološka akademija).¹⁴ Kad već govorimo o nekoj političkoj dimenziji astrologije i njezinoj angažiranosti, ovdje bi se svakako usputno moglo naglasiti i zlorabljenje u ratne svrhe. Ponajbolji primjer koji nam najočiglednije može ukazati na zlorabljanje može se smatrati *Uprava za političko ratovanje* u Drugome svjetskom ratu: *Među drugim takvim*

⁸ Usp. Christopher PARTRIDGE (ur.), *Enciklopedija novih religija. Nove religije, sekte i alternativni duhovni pokreti*, Zagreb, 2005, str. 338–339.

⁹ M. LANGLEY – J. ALAN – J. BUTTERWORTH, *Religije, kultovi, misterije. Što sve ljudi vjeruju*, Zagreb, 1988, str. 157.

¹⁰ M. LANGLEY – J. ALAN – J. BUTTERWORTH, *nav. dj.*, str. 156.

¹¹ Francis WHEEN, *Kako su prodavači magle zavladaivali svijetom. Kratka povijest modernih sljeparija*, Zagreb, 2005, str. 109; Usp. Usp. B. BOBRICK, *Sudbosnosno nebo. Povijest astrologije*, Zagreb, 2007, str. 284.

¹² Usp. Christopher PARTRIDGE (ur.), *nav. dj.*, Zagreb, 2005, str. 339.

¹³ Ivan SUPEK, *Refleksije o znanosti i politici*, Zagreb, 2005, str. 88–89.

¹⁴ Usp. B. BOBRICK, *nav. dj.*, Zagreb, 2007, str. 284–285.

projektima (...) bili su tiskanje lažnih kupona za opskrbu, uputa njemačkim vojnicima kako izaći iz vojske glumeći bolest, člana o raširenoj nevjeri njemačkih žena te sličnih stvari koje su trebale demoralizirati njemačke trupe.¹⁵

Nadalje, također iznenađuje i jedno istraživanje o dioničarima iz Wall Streeta na temelju čijih se analiza vidljivom pokazala zapanjujuća igra kockom i ogromnim milijunskim iznosima, jer je se čak 48% dioničara na temelju dnevnoga horoskopa odlučivalo što će i koliko otkupiti ili prodati u najpovoljnijem trenutku koje su predviđali njihovi dnevni horoskopi: *Iskustvo da čovjek, hoće li biti bogat, mora znati koje vrijeme je za koju radnju povoljno, pokrenulo je težnju za kalendarskom znanošću, koju je već Maya-kultura dovela do najvišeg procvata.*¹⁶

Također je poznato da je američka prijestolnica Washington na drugom mjestu – iza kalifornijskog Berkeleya – po broju prodanih primjeraka američkoga tabloida *Dell Horoscope*.¹⁷ Na temelju svega navedenog, zasigurno se možemo otvoreno zapitati je li na riječ o nekakvom svojevrstnom svjetskome univerzalizmu, sekularizaciji i globalizaciji, ili pak o sve snažnijemu povratku starih mitova i vjerovanja, kultova i obreda?¹⁸ U tom pogledu, zanimljivo je navesti primjere i za odista čudno ponašanje britanskoga premijera Tony Blaira koji je sa svojom suprugom na Havajima vršio obrede i rituale u duhu *mayan-skih* vjerskih znamenja, a koji su toliko impresivni da ih ovdje ni u kojem slučaju nisam mogao zaobići i nenausti: (...) *sun-cem i mladim gušterima kao simbolima proljeća i djetinjstva; pticom kao simbolom rane mladosti, ljeta i slobode; morskim rakom koji predstavlja zrelost i jesen; te zmijom – najsvetijom životinjom kulture mayanskih Indijanaca – kao simbolom zime i preobrazbe (...)*¹⁹

2. Drugi oblici praznovjerja u modernim europskim društvima: Feng-shui?

Još jedna u nizu bizarnosti, ali svakako ne i posljednja, dogodila je se također i 1999, kada je britanska vlada bila angažirana

la savjetnicu za *Feng-shui*²⁰ koja je imala prvenstveno zadatak da iznese svoje prijedloge u pogledu poboljšavanja kvalitete života u naseljima socijalnih stanova.²¹ Za *Feng-shui* (kao relativno slabo rasprostranjenu pojavu u našem hrvatskome društvu – npr. u Zagrebu su se pojavila prodajna mjesta u Radićevoj ulici) je interesantno pripomenuti i neke nebulozne primjere koje propagira, poput nedvojbena iracionalnog praznovjerja: *Tako je sjeverozapadni dio kuće kut za brak, pa na tome mjestu ne smije biti smješten toalet jer će to doslovno isprati sreću.*²² Možda bi tu bilo zgodno umetnuti i jednu povijesnu notu, pa se tako spomenuti i našega hrvatskoga renesansnoga mislitelja Federika Grisogna rodom iz Zadra (1472–1538) koji je također nekoć smatrao: (...) *da nebesko gibanje utječe na zbivanja u donjem zemaljskom području. To djelovanje nebeskog područja na zemaljsko Grisogono interpretira kao astrološki utjecaj. Grisogono naglašava da je astrološki utjecaj uzrok svega što se na zemlji zbiva, pojave bolesti ili plime i oseke, pa čak i ljudske sreće i nesreće.*²³ Za ovaj potonji navedeni primjer iole razuman čovjek bi imao obzira kada se uzme da je nastao u renesansnom razdoblju, no prvi navedeni primjer s *Feng-shui* praksom zaista nadilazi razumijevanje bez obzira na koje se doba ono odnosilo. Štoviše, čak sam uvjerenja da će rijetko itko moći naći suvisli komentar, nego će prije ostati u jednom nepomičnome i *zgranutome* stavu čuđenja. S očitom namjerom naglašavam ovu riječ *zgranutome*, ne koristeći pridjev *iz-bezumljenome*, koji bi valjalo upotrijebiti za slučaj Ilyn Miller koja je budućnost *znala* čitati iz čaše konjaka te priređivati čajanke s telepatijom, čitati iz tarot karata itd. U ovaj govor o mogućoj izbezumljenosti svakako mogu ući, kao jedni od glavnih favorita pri otkrivanju sadržaja našeg sljedećeg dana, i listići čaja, štapići stolisnika (ili danas kovanog novca). Brutalno zvuči, ali neki se služe i metodom zavirivanja u životinjske utrobe, Merlinove kristalne kugle, čitanje nekih tajnovitih poruka iz dlana ruke i šalice kave i tome slične. Stoga bi bilo zanimljivo usputno pripomenuti (kada se već u jednu

¹⁵ Isto, str. 282.

¹⁶ M. ELSEER i dr. (ur.), *nav. dj.*, Zagreb, 1999, str. 76.

¹⁷ Francis WHEEN, *nav. dj.*, Zagreb, 2005, str. 111.

¹⁸ Usp. Christopher PARTRIDGE (ur.), *nav. dj.*, Zagreb, 2005.

¹⁹ Francis WHEEN, *nav. dj.*, Zagreb, 2005, str. 115

²⁰ *Feng-shui*: (...) *odnosi se na umijeće življenja u skladu s okolišem radi zdravlja, blagostanja i sreće.* Navedeno prema Christopher PARTRIDGE (ur.), *nav. dj.*, Zagreb, 2005, str. 254–255.

²¹ Francis WHEEN, *nav. dj.*, Zagreb, 2005, str. 116.

²² Christopher PARTRIDGE, *nav. dj.*, Zagreb, 2005, str. 255.

²³ Žarko DADIĆ, *Egzaktne znanosti*, u: Eduard HERCIGONJA (ur.), u: *Srednji vijek i renesansa. Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. II, Zagreb, 2000, str. 749.

ruku dotičemo svojevrsnoga utjecaja *glazbe*), i slučaj svjetski poznate rock-grupe Beatlesa, koji su: *Kad su osnovali svoju diskografsku kuću Apple, unajmili za savjetnika profesionalnog astrologa.*²⁴

3. Suvremeni oblik eklekticizma: izazov i su-odgovornost kršćana 21. st.

U daljnjim razmišljanjima također je bitno istaknuti da su horoskopi sastavljeni od raznovrsnih elemenata: kršćanstva, hinduizma, alkemije, geomantije, gnoze, nauka Dalaj Lame, mitova o Atlantidi, ezoteričnih obilježja²⁵ i sl. No, možda bi bilo bolje reći da je to svojevrsna pojava i doba suvremenog *eklekticizma*. A onda se svi neizostavno trebamo zapitati nisu li te negativne naznake iracionalnoga *virtualnog-praznovjerja* zapravo urušavajući temelji destabilizacijskih utopija 21. st. iza kojih opet vjerojatno stoje hiperkapitalisti ujedinjeni pod imenom: *Novo doba* – čiji smo i mi sami, nedvojbeno, živi su-dionici.

Dakle, možda je danas potrebnije nego ikad raskrinkati sve te izvrsne *pakirne ambalaže* i osvijetliti pravu istinu čovječanstvu o utopijskoj *eboli* 21. st. No, samim takvim irealnim stavom i eklektičkim poimanjem života, ozbiljno se dovodi u pitanje i sami smisao života današnjega čovjeka! Suvremeni kršćanin je danas besprigovorno stavljen pred izbor – prihvatiti izazov i boriti se, ili pak povući se i gledati kako svijet neminovno tone te čekati zvijezde da budu u pravoj konstelaciji da bi ujutro ustao iz kreveta ili pak da bi nešto suvislo konzumirao.

Ovdje, prije nastavljanja *sage* o horoskopamaniji, a govoreći o nekim, uvjetno rečeno, znakovima *New agea*, možda bi trebalo još uzgredno pripomenuti i karakterističnu viziju novog doba – a to je tzv. Doba Vodenjaka.²⁶ Ovdje to spominjem ponajprije iz razloga što se tzv. Doba Vodenjaka usko vezuje na nekoliko izvora, a jedan je od njih je i sama, ovdje u nekim

²⁴ M. LANGLEY – J. ALAN – J. BUTTERWORTH, *nav. dj.*, Zagreb, 1988, str. 156.

²⁵ Usp. Ivan DEVČIĆ, *Bog i filozofija*, Zagreb, 2003, str. 246–249; Christopher PARTRIDGE (ur.), *nav. dj.*, Zagreb, 2005, str. 304–308.

²⁶ Usp. Blaženka DESPOT, *»New age« – i moderna*, Zagreb, 1995, str. 71–84.

vidovima detaljnije razglabana, astrologija: *Prema astrološkom tumačenju, evolucija se odvija kroz cikluse. Grubo govoreći, svakih 2100 godina, zahvaljujući onome što se naziva precesijom ekvinocija, Zemlja se prividno kreće unatrag prelazeći iz jednoga zodijačkoga znaka u drugi. Upravo je završilo doba riba i započinje doba vodenjaka. Trebalo bi to biti doba ljudskog sklada, uzajamnog razumijevanja i duhovnog rasta. Bez obzira na to ima li ovo gledište kakve činjenične podloge ili ne, mnogi su ljudi doba vodenjaka prihvatili kao metaforu za Novo doba.*²⁷ No, unatoč idiličnim željama, čovječanstvo hrli prema novim razornim oružjima, pa čak pomalo i futuristički rečeno – zvjezdanim ratovima, iza sebe ostavljajući nepregledna polja smrti. Primjer tome su krvave ulice Gruzije, ali i medijski spektakl i linč zapadnih televizija, npr. vezan uz čin surovoga pogubljenja iračkoga diktatora *Saddama Huseina*. Sve je to sasvim bjelodan primjer da se ovi navodi itekako dostatno pokrijepe.

4. Društvena važnost medija kao neizostavnoga sredstva za propagiranje astrologije

Nadalje, djelomično skrenuvši s puta, a u duhu zapodjenute raspre, trebamo nastaviti ranije započetu sagu o horoskopima, očevidno utvrđujući da su oni i u našem vremenu itekako prisutni na svakome mjestu. Najzastupljeniji su u medijima, pa zatim i u svim važnijim svjetskim listovima s najvećim tiražama – od *Sunday Timesa* koji ima svoj tjedni horoskop, pa do *Obeservera* (usputno rečeno: najcjenjenijih literarnih novina), a naposljetku i do *The Timesa*, u kojemu (premda će se to nekome činiti nevjerojatnim) nesumnjivo stoje upravo sljedeća kvazi-proricanja: *Prema mističnom meterološkom zrcalu, Petar Panovi rođeni u znaku djevice posjeduju tajnu vječne mladosti (...) Vage su samosvjesna stvorenja. Znaju što žele i najčešće to i dobiju (...) S Marsom kao vladajućim planetom, ovan je znak vojnika i sportaša – muškaraca i žena od akcije i dinamične odlučnosti. Njihov je element vatra. Mahom žive u sadašnjem trenutku (...)*²⁸ Dakle, ovi pokazatelji se prije svega trebaju smatrati sveukupnom kapitulacijom zdravog razuma.

²⁷ William RAEPER – Linda SMITH, *Kratka povijest ideja. Prekretnice u povijesti ljudske misli*, Zagreb, 2001, str. 393.

²⁸ Francis WHEEN, *nav. dj.*, str. 111–123.

Naime, kako je moguće da se konstantno traži neko zaboravljeno milenarijsko znamenje, da se sve više pokazuje enorman interes za Nostradamusa (koji je postao skoro najprodavanija knjiga poslije nesretnoga događaja 11. rujna 2001)? Horoskopi se, kao što smo netom mogli i sami vidjeti, zapravo objavljuju u svim nekoć visoko rangiranim novinama (da samo ovdje zgodimično podsjetim na meni osobno bolno osjećanje koje je uslijedilo nakon što sam se susreo sa činjenicom da su se najcjenjenije literarne novine poput *Obeservera* srozale na takav mizeran nivo da objavljuju nečije puke manipulativne fikcije i fantazije, a samo iz razloga da bi opstale na tržištu i da bi eventualno za pokoji broj podigle svoj tiraž; izgleda da kvaliteta više nigdje nije mjerilo i kriterij – ni kod publike, ni kod samih literarnih pisaca). Na sve strane objavljuju se kojekakvi misterijski knjižuljci o anđelima, vilama, vampirima, patuljcima, mitskim životinjama (primjerice u izdanju Mozaika *Zmajologija, Čarobnjaštvo*), zatim tajnama Inka, Azteka, Maja, tajnim biblijskim šiframa, Isusovoj genealogiji itd. A ponajbolji primjer nebuloznosti i krajnje obezglavljenosti takvih anomalija jest slučaj protestiranja tzv. vještičjega sijela koje je demonstriralo protiv *Svjetske trgovačke organizacija* u Seattleu potkraj 1999, s natpisom o spasenju svijeta putem nekakvog čarobnjaštva, izgleda prvenstveno nadahnutog romanima o Harryu Potteru: *Na noge, bezjaci*.²⁹

No, ključna stvar koja se oko pitanja horoskopa i ostalih tzv. magijskih rituala uvijek nekako potihno prešućuje, kako je to zgodno sročio i sam J. Wheen, jest da: *Oni koji brane horoskope kao neškodljivu razbibrigu nikad ne objasne što je zabavno ili neškodljivo u promicanju prevare koja iskorištava neznanje i strah*.³⁰

Možda bi u pogledu toga ovdje trebalo navesti još jednu veću bizarnost koja se dogodila 1999. god. kada se od engleskoga nogometnoga igračnika Glenna Hoddlaa zahtijevala ostavka jer je u jednom intervjuu u Velikoj Britaniji izjavio kako smatra da invalidi ispaštaju zbog loše karme koju su zaradili u prethodnim reinkarnacijama. Ovakva neozbiljna izjava nekadašnjeg nogometnog igračnika samo govori u prilog nepobijajućoj činjenici da je suvremeno europsko društvo doista utonulo u svijet bezvjerja, iščeznuvši iz krila i podneblja kojega je nekoć oblikovala kršćanska misao i kultura: *Kršćanstvo*

²⁹ Isto, str. 164.

³⁰ Isto, str. 111–112.

(...) *sada čini prošlim fenomenom, prošlosti (dalekom?)*. Sigurno je ostavilo svoje tragove, ali je, makar u Europi, postalo manjina na društvenoj, mentalnoj i atmosferskoj razini. Od njega su ostali neko sjećanje, motiv, neki narod, komadići koji plove na šarenom moru mogućnosti (...)³¹

No, možemo li se, ponukani ovakvim saznanjima, zapitati jesu li danas religije u stavu *opstanka*³² ili *nestanka* sa svjetskih povijesnih pozornica budućnosti? Može li se, dalje nastavljajući u tome smjeru, smatrati ispravna konstatacija hrvatskoga bioetičara i teologa Tončija Matulića, koji je jednom prilikom napisao da se: (...) *mного toga izmijenilo no, da religija odnosno religije nisu nestale, ali se nalaze pod opsadnim stanjem* (ist. D. Z.).³³

Nadolazeća pitanja koja se još nesumnjivo mogu postaviti u duhu daljnjih razmišljanja, nedvojbeno su i: Jesu li kršćani zapravo bili Ti koji se nikada nisu do kraja odijelili od kojekakvih (pra)starih vjerovanja!? Jesu li oni Ti koji su zapravo u jednu ruku bili i jesu *sinkretisti* koji su od svoje religije uvijek uzimali ono što im je u datome trenutku bilo najpotrebnije i od čega su tada, u tome trenutku, imali praktički ponajviše koristi. I naposljetku, možda najpotresnije pitanje glasi: Jesu li upravo kršćani bili Ti koji su prenijeli praznovjerja u budućnost i time ponovno na vrhuncima svoje tehnološke (ali u mnogim pogledima *dekadentne*) civilizacije revitalizirali arhaične oblike magija i praznovjerja?

Umjesto zaključka

Dakle, pitanje je u svakome slučaju – kako bi to rekao i sam naš poznati sociolog religije Esad Čimić – *urgentno*, jer po njemu: *Ako u jednoj populaciji – prema rezultatima istraživa-*

³¹ Elmar SALMANN, Kraj vjere i povratak pretkršćanske svijetu. Prema drugoj teologiji povijesti, u: Nediljko Ante ANČIĆ / Nikola BIŽACA (ur.), *Govor o Bogu jučer i danas. Zbornik radova međunarodnoga znanstvenoga skupa Split*, 21.–22. listopada 2004, Split, 2005, str. 113.

³² Usp. Željko MARDEŠIĆ, Povratak religije ili njezina prilagodba svijetu?, u: *Crkva u svijetu* 41 (2006) 2, str. 139–142.

³³ Tonči MATULIĆ, Atheismus inter gravissimas huius temporis res adnumerandus sit. Theologia quaerens Deum, u: Nediljko A. ANČIĆ (prir.), *Na granicama riječi. Zbornik u čast mons. Drage Šimundže*, Split, 2005, str. 97.

nja u zagrebačkoj regiji – 75 posto ispitanika vjeruje da postoji Bog, a samo 36 posto vjeruje u osobni zagrobni život, pitanje je više no urgentno.³⁴

Ne mogavši dublje ulaziti u ova ovdje načeta pitanja, može se samo još reći da se o ovim prije navedenim pitanjima sasvim ozbiljno raspravlja i razmišlja, kako na europskoj, tako i na hrvatskoj intelektualnoj sceni.³⁵

Literatura

- BOBRICK, B. *Sudbonosno nebo. Povijest astrologije*, Zagreb, 2007.
- ĆIMIĆ, E., »Religija, vrijednosna usmjerenost, mladi«, u: Bože VULETA, Ante VUČKOVIĆ, Ivan MILANOVIĆ-LITRE (ur.), *Dijalogom do mira. Zbornik u čast dr. Željku Mardešiću*, Split, 2005.
- DADIĆ, Ž., »Egzaktne znanosti«, u: Eduard HERCIGONJA (ur.), u: *Srednji vijek i renesansa. Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. II, Zagreb, 2000.
- DAVIE, G., *Religija u suvremenoj Europi. Mutacija sjećanja*, Zagreb, 2005.
- DESPOT, Blaženka, »New age« – i moderna, Zagreb, 1995.
- DEVČIĆ, I., *Bog i filozofija*, Zagreb, 2003.
- ELSER, M. i dr. (ur.), *Religijski leksikon*, Zagreb, 1999.
- HAVILAND, W. A., *Kulturna antropologija*, Zagreb, 2004, str. 368.
- LANGLEY, M. – J. ALAN – J. BUTTERWORTH, *Religije, kultovi, misterije. Što sve ljudi vjeruju*, Zagreb, 1988.
- MARDEŠIĆ, Ž. »Povratak religije ili njezina prilagodba svijetu?«, u: *Crkva u svijetu* 41 (2006) 2.
- MATULIĆ, T., »Atheismus inter gravissimas huius temporis res adnumerandus sit. Theologia quaerens Deum«, u: Nediljko A. ANČIĆ (prir.), *Na granicama riječi. Zbornik u čast mons. Drage Šimundže*, Split, 2005.
- PARTRIDGE, C. (ur.), *Enciklopedija novih religija. Nove religije, sekte i alternativni duhovni pokreti*, Zagreb, 2005.

³⁴ Esad ĆIMIĆ, Religija, vrijednosna usmjerenost, mladi, u: Bože VULETA, Ante VUČKOVIĆ, Ivan MILANOVIĆ-LITRE (ur.), *Dijalogom do mira. Zbornik u čast dr. Željku Mardešiću*, Split, 2005, str. 89.

³⁵ Usp. Grace DAVIE, *Religija u suvremenoj Europi. Mutacija sjećanja*, Zagreb, 2005.

RAEPPER, W. – L. SMITH, *Kratka povijest ideja. Prekretnice u povijesti ljudske misli*, Zagreb, 2001.

SALMANN, E., »Kraj vjere i povratak pretkršćanskome svijetu. Prema drugoj teologiji povijesti«, u: Nediljko Ante ANČIĆ/Nikola BIŽACA (ur.), *Govor o Bogu jučer i danas. Zbornik radova međunarodnoga znanstvenoga skupa Split, 21.–22. listopada 2004*, Split, 2005.

SUPEK, I., *Refleksije o znanosti i politici*, Zagreb, 2005.

WHEEN, F., *Kako su prodavači magle zavladaivali svijetom. Kratka povijest modernih sljeparija*, Zagreb, 2005.